

Mirjana Zarifović¹, Gordana Ristić

doi: 10.19090/gff.2016.1.511-523

Odsek za germanistiku

UDK: 811.112.2'373.72:811.163.41'373.72

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Originalni naučni rad

Primljeno: 1. 7. 2016.

Prihvaćeno: 8. 11. 2016.

SMEH U NEMAČKOJ I SRPSKOJ FRAZELOGIJI²

Predmet istraživanja ovog rada su frazeologizmi u nemačkom i srpskom jeziku kojima se izražava smeh. Kako je smeh ekspresija koja čoveka prati kroz čitav život, uočavaju se različiti oblici i stepeni smeha, što se odražava i na frazeologizme, kako u nemačkom, tako i u srpskom jeziku. Cilj rada je utvrđivanje sličnosti i razlika na morfološkom, odnosno morfosintaksičkom i leksičkom nivou između frazeologizama u nemačkom jeziku i njihovih ekvivalenata u srpskom jeziku kojima se iskazuje smeh, pri čemu je polazni jezik nemački, a ciljni ili dolazni srpski jezik. Naučna metoda korišćena u radu je interlingvalna kontrastivna analiza. Korpus rada čine frazeologizmi prikupljeni iz odgovarajućih semasioloških i onomasioloških rečnika oba jezika.

Ključne reči: frazeologizmi, kontrastivna analiza, ekvivalentnost, smeh, nemački jezik, srpski jezik

1. UVOD

U svakodnevnom životu, bilo da razgovaramo sa prijateljima, gledamo televiziju, čitamo novine ili jednostavno obavljamo kupovinu, srećemo se sa izrazima i koristimo takve za koje često ni ne razmišljamo odakle potiču ili zašto se baš tako koriste. Ovakvim ustaljenim izrazima imenuju se i opisuju gotovo svi segmenti života – od radnji, preko fizičkih i psihičkih osobina, stanja, emocija, faza života. Jedno od stanja ili ekspresija koje čoveka prati u svim fazama života je svakako smeh. Zbog toga su predmet istraživanja ovog rada frazeologizmi u nemačkom i srpskom jeziku kojima se izražava smeh. Cilj rada je utvrđivanje sličnosti i razlika na morfološkom, odnosno morfosintaksičkom i leksičkom nivou između nemačkih i srpskih frazeologizama kojima se izražava smeh. Naučna metoda korišćena u radu je interlingvalna kontrastivna analiza, pri čemu je polazni jezik nemački, a ciljni ili dolazni³ srpski. Korpus rada je ekscerpiran iz semasioloških i onomasioloških dvojezičnih i jednojezičnih rečnika nemačkog i srpskog jezika, pri čemu su, radi obuhvatnije analize, korišćeni i rečnici hrvatskog jezika, zbog čega je u nekim frazeologizmima zabeležena i zadržana ijekavica.

¹ mirjana.zarifovic@ff.uns.ac.rs

² Rad je nastao na osnovu masterskog rada Mirjane Zarifović *Smeh i plač u nemačkoj i srpskoj frazeologiji* u koautorstvu sa Gordanom Ristić.

³ Kada je reč o kontrastivnoj analizi, većina autora koristi termine *polazni* i *ciljni jezik*, ali u ovom radu su zbog analogije korišćeni termini Nenada Krstića *polazni* i *dolazni jezik* (Krstić, 2008).

2. O FRAZELOGIJI I FRAZEOLIZMIMA

Frazeologija je relativno mlada naučna disciplina u čijem razvoju značajnu ulogu, pre svega, ima sovjetska nauka o jeziku. Ipak, prvi podsticaj ovoj lingvističkoj disciplini dao je 1909. godine Šarl Baji (Charles Bally), posvetivši joj čitavo poglavlje *La phraséologie* u svom delu *Traité de stylistique française*. Mnogi aspekti obrađeni u navedenom delu, pa i sam termin *phraséologie*, i danas se koriste. Nažalost, velike zasluge ovog autora nisu našle sledbenike u srednjoj i zapadnoj Evropi, ali su u sovjetskim istraživanjima imale odjeka (Burger, Dobrovol'skij, Kühn & Norrick, 2007: 5). Ruski lingvista Viktor Vladimirovič Vinogradov (Виктор Владимирович Виноградов) svojim delom *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* 1947. godine označava početak teoretskog proučavanja frazeologije (Fink-Arsovski, 2002: 6), a time doprinosi etabliranju frazeologije kao samostalne naučne discipline u sovjetskoj nauci o jeziku. Samo neka od značajnih imena i godina za razvoj frazeologije su Anelis Buhofer i Ambros Sialm, koji su 1982. godine objavili *Handbuch der Phraseologie*, Wolfgang Flajšer (Wolfgang Fleischer), koji iste godine objavljuje *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, te Gertrud Greciano (Gertrud Gréciano), Dmitrij Dobrovol'skij (Dmitrij Dobrovol'skij) i mnogi drugi. Sam pojam *frazeologija* može se razumeti, s jedne strane, kao disciplina u okviru lingvistike čiji su predmet proučavanja frazeologizmi, i sa druge strane, kao ukupnost frazeologizama (Burger, 2003: 11).

Frazeologizmi predstavljaju čvrste spojeve reči za koje lingvisti, osim pomenutog pojma *frazeologizam*, koriste i termine *idiom*, *frazem*, a Dragana Mršević-Radović predlaže čitav niz termina, između kojih uočava i razlike: *frazeološki izraz*, *idiomska fraza* ili *ustaljena fraza* (za frazeologizme koji imaju rečeničnu strukturu), *frazeološki obrt*, *frazeološka konstrukcija*, *ustaljeni obrt* (za frazeologizme koje, osim reprodukovanja, karakteriše i složena struktura), *ustaljena konstrukcija* (Mršević-Radović, 1987: 11). U ovom radu koristi se izraz *frazeologizam* kojim se obuhvataju čvrsti spojevi reči koji, prema Velimiru Petroviću, imaju obeležje stabilnosti, idiomatičnosti i leksikalizacije (Petrović, 1985: 209), a Fink-Arsovski ovim obeležjima dodaje i polileksikalnost (Fink-Arsovski, 2002:6). Polileksikalnost je osobina frazeologizama koja podrazumeva da se oni sastoje od najmanje dve leksičke jedinice, prema nekim autorima od dve autosemantične ili jedne autosemantične i jedne sinsemantične (Fink-Arsovski, 2002: 6), dok drugi autori smatraju da za određivanje nekog spoja reči nije presudno da li su to autosemantične ili sinsemantične reči, već njihova čvrsta povezanost (Burger, 2003: 15f). Svakako, neophodno je pomenuti da u nemačkom jeziku postoje frazeologizmi kao što su *sich totlachen*, *sich kaputtlachen* koji su, zapravo, kombinacija povratne zamenice *sich* i glagola, dakle, jedna leksička jedinica, a ipak se ubrajaju u frazeologizme⁴. Stabilnost ili ustaljenost je osobina pod kojom se podrazumeva da su frazeologizmi poznati u određenom spoju reči i upravo u takvom spoju se koriste. Pojam idiomatičnosti se u frazeologiji tumači na

⁴ U analiziranom korpusu zabeleženi su upravo ovi i ovakvi frazeologizmi i, bez obzira na formalno odsustvo polileksikalnosti, uvršteni su u analizu jer poseduju ostale odlike frazeologizama.

različite načine. Kristine Palm pod ovim pojmom podrazumeva reinterpetiranje, semantičku transformaciju kroz koju prolaze sve ili neke komponente u okviru frazeologizma (Palm, 1997: 9). Idiomaticnost je osobina da najmanje jedna od komponenti frazeologizma ima preneseno ili idiomaticno značenje koje se gubi ako se ta komponenta zameni nekom drugom komponentom. Leksikalizacija je čuvanje frazeologizama kao leksičkih jedinica u frazeoleksikonima, a ovoj osobini se često dodaje i reprodukovanje – čvrsti spojevi reči se ne stvaraju, ne produkuju, već se kao gotove leksičke jedinice koriste, odnosno reprodukuju (Burger et al., 1982: 67).

3. O KONTRASTIVNOJ FRAZEOLOGIJI

Kontrastivna frazeologija ili, kako je Flajšer naziva, konfrontativna frazeologija (Fleischer, 1982: 30) predstavlja uporedno istraživanje frazeoloških sistema i pronalaženje sličnosti i razlika. Prema Korhonenu kontrastivna frazeologija se može posmatrati u širem (intringvalnom) i užem (interlingvalnom) smislu (Korhonen, 2007: 574). Intringvalna kontrastivna frazeologija može proučavati frazeologizme sa dva aspekta: dijahrono i sinhrono. Dijahrono istraživanje podrazumeva proučavanje frazeologizama jednog jezika u različitim periodima razvoja jezika, dok sinhrono istraživanje obuhvata poređenje dijalekata, jezičkih varijeteta, odnosno, poređenje frazeologizama u jeziku manjine sa nacionalnim jezikom. Interlingvalna kontrastivna frazeologija podrazumeva poređenje frazeologizama na međujezičkom nivou, dakle poređenje frazeologizama dva ili više jezika. Osnovni pojam u kontrastivnom proučavanju frazeologizama je ekvivalentnost, pod kojom se podrazumevaju sličnosti i razlike koje se uočavaju prilikom poređenja jezika. Ovu pojavu lingvisti shvataju na različite načine, te tako postoje klasifikacije prema, na primer, Burgeru, koji razlikuje potpunu, delimičnu, semantičku i nultu ekvivalentnost (Burger et al., 1982: 289), Korhonenu, koji razlikuje kvantitativnu i kvalitativnu ekvivalentnost, a u okviru ovih tipova dalje podtipove ekvivalentnosti (Korhonen, 2007: 577), dok se za analizirani korpus najpogodnijom pokazala klasifikacija prema Pavići Mrazović.

4. KLASIFIKACIJE FRAZEOLOGIZAMA PREMA PAVIĆI MRAZOVIĆ

Mrazović (1964–65: 293) razlikuje šest tipova ekvivalentnosti:

- 1) potpuna ekvivalentnost – frazeologizmi poređenih jezika se podudaraju na leksičkom, morfosintaksičkom i semantičkom nivou, na primer:
 - *in ein schallendes Gelächter ausbrechen* = *prsnuti u grohotan smeh*
- 2) lažni prijatelji (fr. *faux amis*) – frazeologizmi poređenih jezika se podudaraju na strukturnom, formalnom i leksičkom nivou, ali se razlikuju u semantici:
 - *sich an die Brust schlagen* (u doslovnom prevodu: *busati se u grudi*) = *posipati se pepelom* (značenjski, frazeološki prevod)
- 3) parcijalna ekvivalentnost sa morfosintaksičkim razlikama – frazeologizmi poređenih jezika se podudaraju na leksičkom i semantičkom nivou, a razlike

se uočavaju na morfosintaksičkom nivou, na primer:

- *sich wälzen vor Lachen* = *valjati se od smijeha*
- 4) parcijalna ekvivalentnost sa leksičkim razlikama – frazeologizmi poređenih jezika se podudaraju na morfosintaksičkom i semantičkom nivou, ali se razlikuju u leksici:
- *lauthals lachen* = *debelo se smijati*
- 5) parcijalna ekvivalentnost sa morfosintaksičkim i leksičkim razlikama – frazeologizmi poređenih jezika imaju istu semantiku, ali se razlike uočavaju na morfosintaksičkom i leksičkom nivou:
- *zum Kringeln sein* = *da pukneš od smijeha*
- 6) nulta ekvivalentnost – za frazeologizam polaznog jezika ne postoji odgovarajući frazeologizam u dolaznom jeziku, već se on opisno prevodi, slobodnim spojevima reči, na primer:
- *da lachen ja die Hühner* = *to je smešno; koješta; gluposti, makar šta.*

5. ANALIZA KORPUSA

Analizirani korpus sačinjen je od frazeologizama zabeleženih u semasiološkim i onomasiološkim rečnicima. Osim frazeoloških rečnika nemačkog i sprskog jezika korišćeni su, kako je već istaknuto, i dvojezični i jednojezični rečnici srpskohrvatskog, odnosno hrvatskog jezika, tako da je u nekim frazeologizmima zadržana ijekavica. Korpus čini 38 frazeologizama, uz napomenu da su iz analize izostavljeni frazeologizmi nemačkog jezika koji se ne navode u postojećim rečnicima nemačko-srpskog, odnosno nemačko-hrvatskog jezika. Prilikom analize nije zabeležen ni jedan primer lažnih prijatelja, ali su uočeni ostali tipovi ekvivalentnosti prema klasifikaciji Pavice Mrazović.

5.1. Potpuna ekvivalentnost

Potpuna ekvivalentnost, dakle podudaranje frazeologizama oba jezika na morfosintaksičkom, leksičkom i semantičkom nivou, zabeležena je u samo jednom frazeološkom paru sledeće strukture⁵:

- *predlog in / u + pridev + imenica (akuzativ) + glagol:*

Primer: – *in ein helles / schallendes Gelächter ausbrechen* = *prsnuti u jasan / grohotan smeh*

Iako Kangrga (Kangrga, 1996: 283) pod odrednicom *Gelächter* navodi značenje *smeh, smejanje*, Dudenov rečnik ovu leksemu definiše kao *lautes [anhaltendes] Lachen* (<http://www.duden.de/rechtschreibung/Gelaechter>), odnosno kao *glasno [dugo] smejanje/smeh*, što ukazuje da ova leksema više odgovara prevodu koji se može pronaći u Šamšalovićevom rečniku (Šamšalović, 1995: 443), kao i rečniku Zore Jovanović i Agote Cikore (Jovanović i Cikora, 2004: 124) sa značenjem

⁵ Prilikom analize u obzir nije uziman redosled komponenti jer je u oba jezika moguća promena redosleda komponenti. Takođe, frazeologizmi se u rečnicima uglavnom navode u infinitivu.

grohot, u radu je zadržan prevod *smeh*, i smatraće se ekvivalentom za nemačku leksemu *Gelächter*, te neće biti dublje analize semantike ove lekseme, jer Mrazović i Primorac (Mrazović i Primorac, 1981: 323) pronalaze ovaj frazeološki prevod kao najverniji za traženi nemački čvrsti spoj reči.

5.2. Parcijalna ekvivalentnost sa morfosintaksičkim razlikama

Parcijalna ekvivalentnost sa morfosintaksičkim razlikama uočena je kod 13 frazeologizama sledećih morfosintaksičkih struktura:

- a) pokazna zamenica + glagol *sein* + imenica (dativ)
 = pokazna zamenica + glagol *jesam* + konstrukcija *da+prezent* + glagolski prilog sadašnji, odnosno:
 = pokazna zamenica + glagol *jesam* + konstrukcija *da+prezent* + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *das ist zum Totlachen = to je da umreš smejući se*
 – *das ist zum Schreien = to je da vrištiš od smeha*
 – *das ist zum Schießen = to je da pukneš od smeha*
 – *das ist zum Kugeln = to je da se valjaš od smeha*
- b) povratni glagol
 = glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich totlachen = umirati od smeha*⁶
 – *sich kaputtlachen = pokidati se od smeha*
 – *sich schieflachen = iskriviti se od smeha*
- c) glagol + predlog *vor* + imenica (dativ)
 = glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich wälzen vor Lachen = valjati se od smijeha*
 – *sich kringeln vor Lachen = iskriviti se od smijeha*
 – *platzen vor Lachen = pucati od smijeha*
 – *sich schütteln vor Lachen = tresti se od smijeha*
- d) imenica (akuzativ) + glagol
 = glagol + predlog *do* + imenica (genitiv)
 Primer: – *Tränen lachen = smejati se do suza*
- e) predlog *unter* + imenica (dativ) + glagol
 = glagol + predlog *ispod* + imenica (genitiv)
 Primer: – *unter Tränen lachen = smijati se ispod suza*
- f) glagol + imenica (akuzativ) + predlog *vor* + imenica (dativ)
 = glagol + predlog *za* + imenica (akuzativ) + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich den Bauch halten vor Lachen = uhvatiti se za stomak od smeha.*

⁶ S obzirom na činjenicu da nemački jezik nije obeležen vidom glagola na isti način kao srpski jezik, ovaj aspekt nije uziman u obzir prilikom analize.

Kao što se može primetiti, u nemačkom jeziku frazeologizmi mogu biti iskazani i samo složenim glagolom (*sich kranklachen*), dok u srpskom jeziku glagol zahteva prepozicionalnu dopunu i imenicu u genitivu. Kada je o glagolima reč, uočena je bitna sličnost između dva jezika, a to je da se oni mogu upotrebiti u svim licima u oba broja. Najviše zabeleženih razlika je u padežnom sistemu, što bi se, delom, moglo objasniti i činjenicom da u nemačkom jeziku postoji četiri, a u srpskom sedam padeža. Primećuje se da su u nemačkim frazeologizmima zastupljeni predlozi koji zahtevaju dativ (*zu, vor*), dok su u srpskom jeziku najfrekventniji predlozi koji regiraju genitiv (*od, do*).

5.3. *Parcijalna ekvivalentnost sa leksičkim razlikama*

Da bi frazeologizmi kod kojih su uočene razlike samo na leksičkom nivou preglednije bili prikazani, ponovo se polazi od morfološkog razvrstavanja frazeologizama i njihovih ekvivalenata u grupe, a zatim će biti analizirane razlike u leksici. Na taj način će jasno biti prikazane i sličnosti na morfosintaksičkom nivou, ali će one kasnije biti razmatrane. U ovom odeljku će nakon svake navedene strukture i frazeologizma biti naglašena leksička razlika, a gde je moguće, i dato objašnjenje za te razlike. Neophodno je naglasiti da se neke strukture istaknute u odeljku o potpunoj ekvivalentnosti ili parcijalnoj ekvivalentnosti ponavljaju, ali su ponovo navedene zbog poklapanja na morfosintaksičkom i strukturnom nivou.

- a) predlog *in / u* + pridev + imenica (akuzativ) + glagol
Primer: – *sich ins Fäustchen lachen* = smijati se u bradu

Nemački frazeologizam i njegov prevodni ekvivalent, osim iste morfosintaksičke strukture i glagola kao nosioca konstrukcije, počivaju na istoj slici, ali je sama gestikulacija različita. *Sich ins Fäustchen lachen* znači „heimlich hinter der vorgehaltenen Hand lachen” (Röhrich, 2004: 422), odnosno smeјati se krišom iza šake. U srpskom jeziku frazeologizam *smijati/smeјati se sebi u bradu* pretpostavlja spuštanje glave, čime se smeh prikriva.

- b) prilog + glagol
Primer: – *lauthals lachen* = debelo se smijati

Rečnici i druga literatura ne nude objašnjenje zašto se u nemačkom jeziku neko smeјe *lauthals*, iako možda objašnjenje nije ni potrebno, jer *lauthals* znači *glasno, iz sveg glasa* (<http://www.crodict.com/german-croatian/lauthals.html>). Sa druge strane, objašnjenje za *debelo* u srpskom frazeologizmu čini se potrebnim, ali, nažalost, nije pronađeno.

Isto tako nije pronađen odgovor za razliku u sledećem paru frazeologizama koji ponovo počivaju na istoj slici, ali je smeh iskazan drugim prilogom:

- c) Upitna reč *wer / ko* + pridev + glagol, glagol + prilog u superlativu
 Primer: – *Wer zuletzt lacht, lacht am besten.* = *Ko se poslednji smeje, najslade se smeje.*

5.4. Parcijalna ekvivalentnost sa morfosintaksičkim i leksičkim razlikama

Parcijalna ekvivalentnost sa morfosintaksičkim i leksičkim razlikama uočena je kod najviše frazeologizama (19). Radi bolje preglednosti, frazeologizmi su, ponovo, razvrstani prema morfosintaksičkim strukturama, a potom su istaknute i razlike na leksičkom nivou:

- a) predlog *mit* + broj + particip I + broj + particip I + imenica (dativ)
 = predlog *s* + broj + imenica (instrumental) + pridev + broj + pridev
 Primer: – *mit einem lachenden und einem weinenden Auge = s jednim okom vedrim, drugim suznim*

Frazeologizmi počivaju na istoj slici. Sa morfosintaksičkog aspekta uočava se da je u nemačkom jeziku upotrebljen particip I u funkciji atributa (Helbig, Buscha, 1998: 113) dok je u srpskom jeziku upotrebljen pridev. Iako se na prvi pogled uočava upotreba različitih padeža, ova činjenica neće biti smatrana razlikom. Naime, kako Engel i Mrazović naglašavaju (1986: 706), u nemačkom jeziku u dativu, koji je u ovom primeru upotrebljen uz predlog *mit*, sinkretizovan je instrumental srpskog jezika, u ovom primeru upotrebljen uz predlog *sa*. Sa leksičkog aspekta posmatrano, samo *oko* se u nemačkom frazeologizmu *smeje* (*lachen-d*), odnosno *plače* (*weinen-d*), dok je ono u srpskom *vedro*, odnosno *suzno*. Dakle, slika je zadržana, ali se razlikuje način iskazivanja, odnosno opisivanja te slike.

- b) prilog + prilog + glagol
 = glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich krumm und schief lachen* = *iskriviti se od smeha*
 – *sich krumm und bucklig lachen* = *iskriviti se od smeha*

U nemačkom jeziku slika iskrivljenog tela izražava se upotrebom dva sinonimična priloga, dok se oni u srpskom jeziku zamenjuju glagolom. U nemačkom jeziku smisao frazeologizma nosi glagol *sich lachen* (smejati se), dok je u srpskom jeziku smeh zadržan u imenici u genitivu s predlogom. Zapaža se da se glagoli u oba frazeologizma konjugiraju, dok ostale komponente ostaju nepromenjene.

- c) lična zamenica + glagol *sein* + predlog *zu* + imenica (dativ)
 = zamenica + konstrukcija *da+prezent* + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *es ist zum Piepen = to je da pukneš od smeha*

- d) predlog *zu* + imenica (dativ) + glagol *sein*
 = konstrukcija *da*+prezent + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *zum Kringeln sein = da pukneš od smijeha*
- e) predlog *aus* + pridev + imenica (dativ) + glagol
 = glagol + imenica (instrumental)
 Primer: – *aus vollem Halse lachen = smejati se grohotom*

Razlika sa aspekta leksike uočljiva je utoliko što smeh u nemačkom frazeologizmu dolazi iz punog grla – *aus vollem Halse*, a u srpskom jeziku se silina smeha iskazuje *grohotom*. Sa morfosintaksičkog aspekta razlike se uočavaju u samoj konstrukciji. U nemačkom jeziku frazeologizam se sastoji od predloga koji regira dativ+pridev+imenica, a u srpskom jeziku glagol+imenica u instrumentalu. Iako je prethodno naglašeno da je srpski instrumental sadržan u nemačkom dativu, zbog različite strukture ovaj frazeologizam svrstavamo u frazeologizme sa leksičkim i morfosintaksičkim razlikama.

- f) glagol
 = glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich kranklachen = iskidati se od smeha*
- g) imenica (akuzativ) + glagol
 = glagol + poredbena rečca *kao* + pridev
 = glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich die Hucke vollachen*⁷ = *smejati se kao lud*
 – *sich den Buckel vollachen = iskriviti se od smeha*
 – *sich einen Bruch lachen = pući od smeha*
- h) povratna zamenica (dativ) + imenica (akuzativ) + glagol
 = imenica (instrumental) + glagol
 = glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich den Frack lachen*⁸ = *grohotom se smejati*
 – *sich einen Ast lachen*⁹ = *previjati se od smeha*

⁷ Kangrga (1996: 351) za termin *Hucke* daje značenje *košara, velika korpa što se nosi na leđima; krkače*. Analogno primeru *sich den Buckel lachen*, u kojem se na leđima stvara grba od smejanja, tj. neko se iskrivi smejući se, zaključujemo da se i iza ovog frazeologizma krije slična slika – verovatno je da se neko smeje, dok mu se leđa, odnosno krkače, ne poviju. U srpskom jeziku se, pak, smatra da sa osobom koja se mnogo smeje nešto nije u redu, tj. da je luda.

⁸ Nemački izraz *sich den Frack lachen*, kako kaže Kriger-Lorencen (Krüger-Lorenzen, 1998: 21), počiva na slici prema kojoj se od jakog i upornog smejanja na prednjem delu odeće, na mestu stomaka, napravi rupa u odeći, kao što je frak sa prednje strane kraći. Polazeći od ove slike, možemo se zapitati da li bi za ovaj frazeologizam sličnije značenje imao frazeologizam *uhvatiti se za stomak od smeha*. Međutim, Mrazović i Primorac smatraju da je reč o jakom smehu, čiju bi silinu najbolje bilo izraziti *grohotom* (1982: 292).

⁹ Prilikom analize frazeologizma *sich einen Ast lachen* javila se nedoumica da li ovaj frazeologizam treba uvrstiti u grupu frazeologizama sa morfosintaksičkim ili sa leksičkim i morfosintaksičkim razlikama. Komponenta *Ast* danas ima značenje *grana drveta*, ali u ovom čvrstom spoju reči leksema *Ast*

- i) glagol + predlog *vor* + imenica (dativ)
 = glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich krümmen vor Lachen* = *pući od smeha*

Kao što je do sada već i uočeno, razlike u upotrebi padeža potiču od upotrebe različitih predloga. Međutim, sa leksičkog aspekta posmatrano, nije jasno zašto je frazeologizam *sich krümmen vor Lachen* preveden navedenim frazeološkim ekvivalentom kada on u doslovnom prevodu znači *iskriviti se od smeha*, a ovaj frazeologizam je i rečnički potvrđen.

- j) povratna zamenica (dativ) + imenica (akuzativ) + glagol + predlog *vor* + imenica (dativ)
 = glagol + predlog *za* + imenica (akuzativ) + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich die Seiten halten vor Lachen*¹⁰ = *držati se za stomak od smeha*

- k) povratna zamenica (dativ) + prilog + imenica (akuzativ) + glagol + modalni glagol
 = prilog + glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)
 Primer: – *sich kaum das Lachen verbeißen können* = *jedva se uzdržati od smeha*

U ovom primeru primetno je da je slika u oba frazeologizma ista, razlika je u tome što nemački glagol *verbeißen* znači *prigušiti, zagristi*.

- l) prilog + glagol + negacija + imenica (nominativ) + pridev
 = glagol + predlog *do* + imenica (genitiv)
 Primer: – *da bleibt kein Auge trocken* = *smejati se do suza*

Ovaj par frazeologizama počiva na istoj slici: osoba se toliko smeje da joj krenu suze. Razlika je u tome što se u nemačkom jeziku to izražava na drugačiji način nego u srpskom, odnosno iskazuje se kako „ni jedno oko nije ostalo suvo”. U srpskom jeziku se, u ovom slučaju, spajaju antonimni koncepti – *smeħ* i *suza*, kao izraz plača.

- m) neodređena zamenica (dativ) + glagol + imenica (akuzativ) + predlog *in* + imenica (dativ)

je zadržala svoje starije značenje, a to je *grba*. Prilikom jakog smejanja čitavo telo se pomera, glava se spušta, a leđa povijaju, kao da imaju grbu, a čovek se *previja* (Krüger-Lorenzen, 1998: 21). Ipak, kako je ovo staro značenje reči *Ast* malo poznato, frazeologizam *sich einen Ast lachen* uvršten je u frazeologizme sa leksičkim i morfosintaksičkim razlikama.

¹⁰ Leksema *Seite* danas se koristi u značenju *strana*, ali nekada je imala značenje *struk* ili *stomak* (<http://www.duden.de/rechtschreibung/Seite>), pa je sinonimičnost sa frazeologizmom *držati se za stomak od smeħ* lako uočljiva. Ipak frazeologizmi *sich die Seiten halten vor Lachen* i *držati se za stomak od smeħ* posmatraju se kao ekvivalentni sa morfosintaksičkim i leksičkim razlikama zbog vremenom izmenjenog značenja komponente *Seite*.

= imenica (nominativ) + zamenica (dativ) + glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)

Primer: – *jemandem lacht das Herz im Leibe* = srce mu je zaigralo od radosti

Leksička razlika između ovih primera je, pre svega, u glagolu kojim se označava nemir srca – u nemačkom jeziku srce *se smeje*, a u srpskom ono *zaigra*. Dalje, u nemačkom jeziku je precizirano da se to srce nalazi u telu dok se u srpskom jeziku to podrazumeva. Sa morfosintaksičkog aspekta uočljivo je da se upotrebom različitih glagola ostvaruje različita valentnost, pa samim tim i rekcija.

n) povratna zamenica (dativ) + imenica (akuzativ) + predlog *in* + imenica (akuzativ) + glagol

= glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)

Primer: – *sich ein Loch in den Bauch lachen* = pući od smeha

Kao i u prethodnom primeru, nemački frazeologizam počiva na slici osobe koja se toliko smeje da se na njenoj odeći kod stomaka napravila rupa. Ponuđen ekvivalent u srpskom jeziku ima sličnosti utoliko što se može pretpostaviti da glagol *pući* ne podrazumeva osobu koja se smeje nego njenu odeću.

o) povratna zamenica (akuzativ) + negacija + prilog u komparativu + glagol + modalni glagol + predlog *vor* + imenica (dativ)

= glagol + predlog *od* + imenica (genitiv)

Primer: – *sich nicht mehr halten können vor Lachen* = izvrvnuti se od smijeha

Nemački frazeologizam bi, u doslovnom prevodu, značio „ne moći se uzdržati od smeha”, dok se u srpskom jeziku kao ekvivalent nudi frazeologizam koji ne samo da znači da se neko nije uzdržao od smeha, već i da je *pao* (sa stolice, na primer) koliko se smeja.

Nulta ekvivalentnost

U analiziranom korpusu zabeležena su samo dva frazeologizma za koje postoje prevodi na srpski, ali slobodnim spojem reči, a ne frazeologizmima. To su primeri:

a) *ein sardonisches Gelächter* = grčevit smeh¹¹

b) *da lachen ja die Hühner* = to je smešno, koješta¹².

¹¹ Izraz *ein sardonisches Gelächter* je zahvaljujući Homerovoj *Odiseji* ušao u upotrebu, ali on potiče još od putopisca Pausanije iz Male Azije. Pausanija je tvrdio da na ostrvu Sardo raste biljka koja, kada se konzumira, izaziva smrt smejanjem. Istraživanja su pokazala da na Sardiniji postoji otrovna biljka *herba Sardonica* koja izaziva brze i jake grčeve na licu, te lice osobe koja ju je pojela izgleda kao da se smeje (Röhrich, 2004: 917), baš kako je to opisano u srpskom jeziku – *grčevito*.

¹² Frazeologizam *da lachen ja die Hühner* označava nešto što je toliko besmisleno ili smešno da bi se tome čak i stare kokoške nasmejale kada bi mogle (Krüger-Lorenzen, 1998: 440).

6. ZASTUPLJENOST KOMPONENTI

Najveći broj frazeologizama u nemačkom jeziku sadrži ili glagol, ili poimeničeni glagol koji ukazuje na intenzitet smeha. Tako se zapažaju oblici *sich totlachen* ili *zum Totlachen sein*, *sich kaputtlachen*, *platzen vor Lachen*, koji, kao i u sprskom jeziku, pokazuju silinu smeha, koja dovodi čoveka do *umiranja* ili *kidanja*. Jedan deo frazeologizama temelji se na pokretima tela koji se javljaju dok se čovek smeje – od smeha se tresemo (*sich schüteln vor Lachen*), a potom krivimo, za šta, osim niza glagola kojima se to iskazuje, kao što su *sich schieflichen*, *sich kugeln*, *sich kringeln vor Lachen*, u nemačkom jeziku postoje i čitave slike kojima se prikazuje iskrivljenost leđa osobe koja se smeje – *sich einen Ast lachen*, *sich den Buckel vollachen*, *sich die Hucke vollachen*. U srpskom jeziku postoje oblici kojima se čuva ista slika – *iskriviti se*, *previjati se od smeha*, pri čemu je primetno da je u nemačkom jeziku smeh izražen glagolom, a u sprskom najzastupljenijom konstrukcijom kada je reč o konceptu smeha – predlog od + imenica *smeh* u genitivu. Oba jezika svedoče o pokretu tela koje se kotrlja usled siline smeha – *sich wälzen vor Lachen* – *valjati se od smeha*. U oba jezika postoje i frazeologizmi koji su motivisani gestikuliranjem koje ljudi često koriste dok se smeju – *sich den Bauch halten vor Lachen* – *držati se za stomak od smeha*. Jedna grupa frazeologizama naglašava glasnoću smeha – *da ist zum Schreien* – *to je da vrištiš od smeha*, ili *aus vollem Halse lachen* – *grohotom se smejati*. U jednom nemačkom frazeologizmu, *es ist zum Piepen*, pokazuje se mogućnost da se čovek pomokri smejući se, a u svakodnevnom govornom srpskom jeziku moguće je čuti spoj reči *upišati se od smeha*, međutim u rečnicima srpskog jezika ovakav primer nije potvrđen. U nekoliko frazeologizama spojeni su antonimni koncepti smeha i plača, pri čemu se naglašava intenzitet smeha – *Tränen lachen* i *da bleibt kein Auge trocken* – *smejati se do suza*, dok se u jednom frazeologizmu povezuju osećanja sreće i tuge u isti mah i korišćenjem glagolske komponente, karakteristične za koncept smeha, i imeničke, karakteristične za koncept plača, iskazuje se ovo osećanje – *unter Tränen lachen* – *smijati se ispod suza*.

7. ZAKLJUČAK

U radu su analizirani frazeologizmi u nemačkom i srpskom jeziku kojima se izražava smeh. Korišćena metoda je interlingvalna kontrastivna analiza. Polazni jezik je nemački, a dolazni srpski jezik. Korpus, koji čini 38 frazeologizama, ekscerpiran je iz odgovarajućih semasioloških i onomasioloških rečnika nemačkog i srpskog, odnosno srposkohrvatskog, kao i hrvatskog jezika. Primenom modela Pavice Mrazović za klasifikaciju frazeologizama utvrđeni su svi tipovi ekvivalentnosti osim lažnih parova. Analiza je pokazala da su najzastupljeniji parovi frazeologizama sa morfosintaksičkim i leksičkim razlikama (19), a potom parovi frazeologizama sa morfosintaksičkim razlikama (13). Te razlike se najviše ogledaju u padežu i korišćenju različitih konstrukcija. U nemačkom jeziku je znatno češća upotreba dativa, dok je u srpskom najzastupljeniji genitiv. U nemačkom jeziku frazeologizam se može izraziti i samim povratnim glagolom,

dok je u srpskom jeziku za to potreban glagol i predlog sa imenicom u genitivu. Morfosintaksičke razlike se ogledaju i u upotrebi različitih konstrukcija, na primer u nemačkom jeziku konstrukcija predlog+ imenica u dativu dok se u srpskom jeziku može koristiti glagolski prilog sadašnji, odnosno predlog i imenica u genitivu. Takođe, određene imenice, odnosno glagoli imaju drugačiju rekciju u nemačkom i srpskom jeziku, dakle, razlikuju se u predlogu koji se koristi, a samim tim i u padežu koji taj predlog regira. U analiziranom korpusu zabeleženo je samo tri para frazeologizama koji iskazuju sličnosti na morfosintaksičkom i semantičkom nivou, ali se razlikuju u leksici. Razlike u leksici se uočavaju u mestu, tj. sredstvu kojim se zlradi smeh prikriva, kao i u načinu na koji se ispoljava snažan smeh. Analiza je pokazala da za samo dva frazeologizma u nemačkom jeziku kojima se iskazuje smeh u srpskom jeziku ne postoje frazeološki prevodni ekvivalenti, dok je kod samo jednog para frazeologizama zabeležena potpuna ekvivalentnost.

Mirjana Zarifović, Gordana Ristić

LAUGH IN GERMAN AND SERBIAN IDIOMS

This paper deals with idioms in German and Serbian which express laugh. The paper belongs to the field of contrastive linguistics, where the source language is German and the target language is Serbian. The corpora have been compiled from various semasiological and onomasiological monolingual and bilingual dictionaries of idioms in both languages. This paper aims to point out the morphological, syntactic, lexical and semantic similarities and differences between the idioms of German and Serbian that express laugh. The methode of contrastive analysis examines the equivalence of the idioms in both languages. The analysis of the corpora of 38 idioms has shown that the main differences are in the field of morphosyntax and semantics (19 idioms), followed by the idioms with differences in the field of morphosyntax (13). Three idioms of German and Serbian language have similarities in the morpho-syntax and semantics, but different lexical features. For two german idioms that express laugh there is no equivalent in Serbian, but one pair of idioms has shown the full equivalence.

Key words: idioms, contrastive analysis, equivalence, laugh, German language, Serbian language.

LITERATURA

- Burger, H. (2003). *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt.
- Burger, H., Dobrovol'skij, D., Kühn, P., & Norrick, R.N. (2007). *Phraseologie – Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Burger, H., Buhofer, A., Sialm, A., Eriksson, B., Häusemann, J., Linke, A., & Schweizer, B. (1982). *Handbuch der Phraseologie*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Duden, Rechtschreibung, internet izdanje, dostupno na: <http://www.duden.de>.

- Duden (2012). *Redensarten*. Mannheim, Zürich: Dudenverlag.
- Duden 11 (2002). *Redewendungen*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.
- Engel, U.–Mrazović, P. (1986). *Kontrastive Grammatik Deutsch-Serbokroatisch*. München: Verlag Otto Sagner.
- Fink-Arsovski, Ž. (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Fleischer, W. (1982). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: Bibl. Institut.
- Helbig, G.–Buscha, J. (1998). *Deutsche Grammatik*. Leipzig, Berlin, München, Wien, Zürich, New York: Langenscheidt – Verlag Enzyklopädie.
- Jovanović, Z., Cikora, A. (2004). *Ilustrovani nemačko-srpski rečnik*. Novi Sad: Zmaj.
- Kangrga, J. (1996). *Nemačko-srpski rečnik* (6. izd.). Beograd: Prosveta.
- Korhonen, J. (2007). Phraseme im Sprachgebrauch und in der Übersetzung. U: *Phraseologie – Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung* (str. 574–589). Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Krstić, N. (2008). *Francuski i srpski u kontaktu: struktura proste rečenice i prevođenje*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Krüger-Lorenzen, K. (1998). *Deutsche Redensarten und was dahinter steckt*. München: Wilhelm Heyne Verlag.
- Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Matešić, J. (1988). *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Mrazović, P.–Primorac, R. (1964-65). Pokušaj klasifikacije frazeoloških izraza nemačkog jezika, njihovi izvori i stilske funkcije. U: *Godišnjak Filozofskog fakulteta*. Sveska 8. (str. 283–303). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Mrazović, P. (1982). Frazeološki izrazi i problemi njihovog prevođenja. U: *Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti*. Sveska 4 (str. 351–367). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.
- Mrazović, P.–Primorac, R. (1981). *Nemačko-srpskohrvatski frazeološki rečnik*. Beograd: Narodna knjiga.
- Mršević-Radović, D. (1987). *Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Otašević, Đ. (2012). *Frazeološki rečnik srpskog jezika*. Novi Sad: Prometej.
- Palm, Chr. (1997). *Phraseologie. Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Petronijević, B. (2007). *Srpsko-nemački prevodni frazeološki rečnik*. Beograd: Jasen.
- Petrović, V. (1985). Zur kontrastiven Analyse idiomatischer Redewendungen des deutschen und deren serbokroatischer Entsprechungen. U: Mrazović, P. (ured.) (1985): *Kontrastivne jezičke studije – Kontrastive Sprachstudien: Simpozijum austrijskih i jugoslovenskih germanista*, Innsbruck 31.5.–2.6.1984. Sveska 6 (str. 209–222). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu: Filozofski fakultet.
- Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika* (1973). Novi Sad: Matica srpska.
- Röhrich, L. (2004). *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*. Freiburg: Herder.